

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw I. van Engelshoven
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

6 december 2019
Kenmerk: RVC-2019-1485

Betreft: advies voordrachten Unesco-verdrag immaterieel erfgoed

Geachte mevrouw Van Engelshoven,

In uw brief van 1 oktober 2019 vraagt u de raad in het kader van het *Unesco-verdrag ter bescherming van immaterieel cultureel erfgoed* om zes kandidaten te selecteren voor een internationale voordracht en hierin een nominatievolgorde aan te brengen. U bent van plan vóór 1 april 2020 een nominatiedossier bij Unesco in te dienen voor de 'Representatieve lijst van immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid' en/of het 'Register van goede voorbeeldpraktijken'.

Vooraf

De afgelopen jaren is veel werk verzet door erfgoedgemeenschappen en zijn er ook in politiek-bestuurlijke zin positieve ontwikkelingen geweest met betrekking tot het immaterieel erfgoed. Zo heeft u in uw brief 'Cultuur in een open samenleving' voorgesteld om voor de periode 2018-2021 jaarlijks één miljoen euro beschikbaar te stellen voor de ondersteuning van immaterieel erfgoed via het Fonds voor Cultuurparticipatie. De nieuwe regeling biedt gemeenschappen in het Koninkrijk der Nederlanden de mogelijkheid om financiële ondersteuning aan te vragen voor de borging van cultuuruitingen.

Daarnaast is er aanmerkelijk meer ruimte gekomen voor het 'bottom-up principe', dat een van de belangrijkste uitgangspunten is van het *Unesco-*

verdrag. Gemeenschappen die hun immaterieel erfgoed koesteren, kunnen inmiddels op een laagdrempelige manier een cultuuruiting op de website van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland vermelden, in het zogenoemde ‘Netwerk Immaterieel Erfgoed’.

Pas wanneer een gemeenschap een erfgoedelement opgenomen wil hebben in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland wordt een degelijk, door een onafhankelijke commissie getoetst borgingsplan en een toekomstperspectief van de dragende gemeenschap verwacht. Gemeenschappen die hierin voorbeeldig zijn, worden opgenomen in het ‘Register van Inspirerende Voorbeelden van Borging’. Dit register functioneert als een soort stimulans en handreiking voor gemeenschappen die serieus werk willen maken van het behoud en de overdracht van een immaterieel erfgoedelement.

Naast de ontwikkeling rondom de inventaris in (Europees) Nederland, zijn er ook stappen gezet in Caribisch Nederland - Bonaire, St. Eustatius, Saba - en de andere landen binnen het Koninkrijk: Aruba, Curaçao en St. Maarten. Door het ministerie van OCW en Unesco is geïnvesteerd in capaciteitsopbouwtraining en er is hulp geboden bij de opbouw van inventarissen. De eerste oogst van deze inspanningen wordt zichtbaar. Maar, zoals u in uw adviesaanvraag al constateert, het is nog te vroeg om van officiële inventarissen te spreken. Dit blijkt ook uit de door u genoemde ‘Verkenning naar de actuele stand van zaken met betrekking tot de ontwikkeling van inventarissen op de Caribische eilanden’.¹ Sint Maarten, Saba en Bonaire beschikken over conceptinventarissen. Curaçao en Aruba hebben die nog niet. Desalniettemin acht de raad de tijd rijp om een selectie erfgoedelementen te maken, waarin ook elementen uit Caribisch Nederland zijn vertegenwoordigd.

Om de openbaarmaking van de (concept) inventarissen te versnellen, heeft het Kenniscentrum een *white label*, een soort template, van de Nederlandse website beschikbaar gesteld voor deelname van de Caribische eilanden, die hiervan een eigen website of gedeelde subregionale websites met eigen domeinnamen kunnen maken. De raad hoopt dat komend jaar de nodige vervolgstappen worden gezet om de eerste Caribische online erfgoeddossiers met inventarissen te kunnen bijschrijven. Om de voordrachtprocedure goed af te stemmen, is het van belang dat u hierover op ministerieel niveau overleg voert met uw Caribische collega's.

¹ Richenel Ansano en Tim Timmers, ‘Verkenning van de implementatie van het 2003 Unesco-verdrag inzake de Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed in het Nederlands Caribisch gebied’, in opdracht van Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, 2018.

Adviesaanvraag

U vraagt de raad maximaal zes kansrijke kandidaten te selecteren en daarbij rekening te houden met de thematische categorieën beeld & geluid; eten & drinken; rituelen & gebruiken; ambacht & techniek; feest & spel. Ook vraagt u de raad een nominatievolgorde aan te geven en daarbij rekening te houden met zowel de lange als de korte termijn.

In de komende jaren wil u nominatiedossiers indienen voor de Representatieve Lijst en/of het Register van goede voorbeeldpraktijken. De Representatieve Lijst is de zogenoemde 'vitrine' van het verdrag. Deze lijst heeft de bedoeling om de zichtbaarheid van immaterieel cultureel erfgoed te verbeteren.² Gemeenschappen waarvan de erfgoedzorgpraktijk opgenomen is in het Register van goede voorbeeldpraktijken, dragen de principes en doelen van het verdrag voorbeeldig uit en leveren bovendien op regionaal, subregionaal en/of internationaal niveau inspanningen om immaterieel erfgoed levend te houden. U kunt steeds één element voordragen voor een lijst.

De raad kan eveneens kandidaten aandragen voor generieke en multinationale nominaties. Aansluiting bij multinationale dossiers, de zogenoemde *extended files*, geniet de voorkeur bij Unesco. Niet alleen omdat de procedure gemakkelijker is, maar ook omdat het verdrag een stimulans is voor internationale samenwerking en uitwisseling van kennis en expertise. Nederland heeft in 2017 met de valkerij bijvoorbeeld aangegeven aansluiting te willen zoeken bij zo'n multinationaal dossier.³ Het kost meer tijd en organisatie als Nederland zelf het voortouw neemt bij een multinationaal dossier, maar de raad ziet hier wel mogelijkheden.

Werkwijze & beoordelingskader

Dit advies is voorbereid door een commissie met deskundigen op het terrein van (immaterieel) erfgoed en de Caribische geschiedenis en cultuur. De commissie bestaat uit Artwell Cain, Gert Oostindie, Gerard Rooijakkers, Annick Schramme (voorzitter), Hubert Slings, Alex van Stipriaan, Astrid Weij, Marlous Willemsen en Klazien Brummel (secretaris).

In de bijlage vindt u een beknopte biografie van de commissieleden.

² Ref. 545069. Brief 26 sept. 2013. Adviesvraag thema's t.b.v. nominaties Unesco-verdrag immaterieel erfgoed, pag. 3.

³ Advies over de voordracht van de Nederlandse Valkerij op de Representatieve lijst van immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid, 8 november 2017, Raad voor Cultuur.

De commissie heeft tijdens de voorbereiding van dit advies gebruikgemaakt van de peiling van de belangstelling onder erfgoedgemeenschappen voor een internationale voordracht voor een van de lijsten van het *Unesco-verdrag*. Deze peiling wordt jaarlijks door het Kenniscentrum uitgevoerd op basis van een enquête.⁴ De meest recente inventarisatie omvat ook een peiling onder de gemeenschappen in het Nederlands Caribisch Gebied. In totaal hebben 35 Nederlandse gemeenschappen aangegeven dat zij beschikbaar zijn voor een internationale nominatie en vier erfgoedelementen zijn vanuit het Nederlands Caribisch gebied naar voren geschoven. Om een eventuele nominatie van een immaterieel erfgoedelement uit het Caribisch gebied op gang te brengen, is het - zoals gezegd - belangrijk dat u komend jaar overlegt over de voordrachtprocedure met uw collega-ministers van Curaçao, Aruba en Sint Maarten.

De commissie heeft een beoordelings- en selectiekader gehanteerd dat aansluit op de verdragsbepalingen en de toetsingscriteria van Unesco's 'Operational Directives for the implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage'.⁵ Daarnaast heeft de raad ernaar gestreefd om een brede voordracht te doen in aansluiting op de samenstelling van het Koninkrijk der Nederlanden.

Allereerst zijn er twee voorwaardelijke criteria waaraan een nominatie moet voldoen:

1. Een element moet in de door het Kenniscentrum beheerde Inventaris zijn bijgeschreven.
2. De gemeenschap die een element draagt/vertegenwoordigt, moet vrijwillig hebben ingestemd met een internationale nominatie.

Als een element aan bovenstaande criteria voldoet, wordt vervolgens beoordeeld of:

3. Aan de eis wordt voldaan dat het erfgoedelement wordt gedragen door een gemeenschap die hierin een culturele erfenis herkent en deze levend wil houden door beoefening en communicatie hierover.
4. Het element expressies en gewoonten vertegenwoordigt, evenals praktijken in relatie tot objecten, ambachten, et cetera in de volgende dubbelthema's:

⁴ Draagvlak bij Immaterieel Erfgoedgemeenschappen in het Koninkrijk der Nederlanden voor nominatie voor een Unesco-lijst bij het 2003 Unesco-verdrag, KIEN, 2019.

⁵ <https://ich.unesco.org/en/directives>

Nederlandse thema's	Domeinen Unesco
1. Beeld & Geluid	Orale tradities en uitdrukkingen/ Uitvoerende kunsten
2. Rituelen & Gebruiken 3. Feest & Spel 4. Eten & Drinken	Sociale praktijken, rituelen en feestelijke gebeurtenissen
5. Ambacht & Techniek	Traditioneel vakmanschap / ambachten
-	Kennis en praktijken rond de natuur en het universum

- Er een deugdelijk en haalbaar erfgoedzorgplan is, waarin uiteengezet wordt hoe het erfgoed levend wordt gehouden, hoe kennis over het element wordt gedocumenteerd en openbaar wordt gemaakt.
- Er aantoonbare ervaring is met het uitvoeren van erfgoedzorg.

De raad hecht eraan om te benadrukken dat alle erfgoedelementen waardevol zijn. Er is geen sprake van een competitie. Bij de selectie hebben niet alleen bovenstaande criteria een belangrijke rol gespeeld. Ook de gewenste spreiding van elementen in het hele Koninkrijk is belangrijk geweest in de afwegingen.

De raad heeft uit het totaal van 39 erfgoedelementen, die via de enquête van het Kenniscentrum hebben aangegeven beschikbaar te zijn voor een internationale voordracht, een aantal kandidaten geselecteerd die kansrijk zijn. De raad is hierbij uitgekomen op zeven erfgoedelementen. Een aantal daarvan is kansrijk op korte termijn, omdat de dossiers al goed ontwikkeld zijn. Andere elementen zijn ook kansrijk, maar hebben meer tijd nodig om de dossiers voldoende te ontwikkelen. Bovendien moet er worden afgestemd over de voordracht met de Caribische ministers van cultuur.

Ook is gezocht naar een goede invulling van de vijf bovenstaande dubbelthema's. De raad is mede daarom uitgekomen op een selectie van zeven elementen. De selectie van zeven elementen biedt een ruime keuze voor zowel de korte, als de langere termijn.

Hieronder volgt een opsomming van de geselecteerde erfgoedelementen, inclusief nominatievolgorde en een inschatting van een realistisch tijdpad.

1. Corsocultuur – Feest & Spel

Nederland kent - verspreid door het land - circa dertig bloemencorso's en een fruitcorso, waarvan die van Zundert en de fruitcorso van Tiel de grootste zijn. Corso's zijn optochten van praalwagens, vaak met een wedstrijdelement. Een jury beoordeelt en kiest de mooiste praalwagen. Voor

de praalwagens worden er steeds nieuwe ontwerpen gemaakt. De dragende gemeenschappen zetten zich gedurende het hele jaar in voor de organisatie van de corso's; ze beheren bloemenvelden, versieren de praalwagens et cetera. De corsocultuur is een cultuuruiting waarmee vaak grote gemeenschappen zich identificeren. Ook landen buiten Nederland kennen corso's, zoals België.

Tien van de dertig Nederlandse corso's hebben een vermelding in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. In 2018 zijn deze corso's verenigd in de zogenaamde Corsokoepel. Voor deelname hieraan is het overigens niet verplicht om vermeld te staan in de Inventaris. De koepel is een stichting waarin de aangesloten corso's samenwerken. De koepel treedt op als spreekbuis van het erfgoedelement Corso. De aanpak van de koepel heeft ertoe geleid dat hij in oktober 2019 een vermelding kreeg in het Register van Inspirerende Voorbeelden van Borging. De stappen die de Corsokoepel heeft genomen bij de oprichting kunnen als inspirerend voorbeeld dienen voor andere vormen van immaterieel erfgoed, die ook een (landelijke) samenwerking willen opzetten.

Gemeenschap

De traditie van bloemencorso's is breed gedragen in Nederland. Elke gemeenschap is nauw en enthousiast betrokken bij de ontwikkeling en uitvoering. Corso's trekken ook veel publiek; tienduizenden belangstellenden van dichtbij en ver weg. Een groot deel van de gemeenschappen heeft zich verenigd om kennis uit te wisselen en de traditie te borgen. De koepel staat open voor deelname van alle corso's in Nederland, ook de kleinere.

Conclusie: de dragende gemeenschap van de corsocultuur, verenigd in de Corsokoepel, voldoet aan de eis dat het erfgoedelement wordt gedragen door een gemeenschap die hierin een culturele erfenis herkent en deze levend wil houden door beoefening en communicatie hierover. Ook is er in Nederland vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw aantoonbare ervaring met erfgoedzorg.

Overdracht traditie

Corsogemeenschappen formeren raden, experimenteren met bestuursmodellen en onderhouden vaak eigen dahliavelden. Gemeenschappen ontwikkelen ook manieren om jeugd erbij te betrekken. Zo organiseert het corso in Eelde een kindercorso en ontwerpwedstrijden en ontwikkelt Zundert lespakketten voor alle lokale basisscholen. Door zich in een koepel te verenigen, kunnen de afzonderlijke gemeenschappen kennis

en ervaringen delen, waardoor de toekomst van de corsocultuur bestendig wordt.

Het gebruik van voedsel voor het fruitcorso roept discussie op over voedselverspilling.⁶ In dit kader neemt de gemeenschap van het fruitcorso deel aan de onderzoekslijn van het Kenniscentrum over erfgoed waarover discussie bestaat in de maatschappij. Dat de discussie over de ethische bezwaren tegen het gebruik van voedsel gevoerd wordt, is ook van belang voor het voortbestaan van het fruitcorso. Vanaf volgend jaar moet het corso rekening houden met nieuwe eisen rondom duurzaamheid.

Conclusie: de dragende gemeenschap van de corsocultuur heeft een deugdelijk en haalbaar erfgoedzorgplan, waarin uiteengezet wordt hoe het erfgoed levend wordt gehouden en hoe de kennis over het element wordt gedocumenteerd en openbaar gemaakt.

Advies

De corsocultuur is een breed gedragen, verbindend erfgoedelement. Diverse corsogemeenschappen hebben zich inmiddels verenigd. Dit maakt de corsocultuur een sterk erfgoedelement en een kansrijke kandidaat om te worden genomineerd voor de Representatieve Lijst. De dossiers voldoen aan de criteria en het enthousiasme van de gemeenschap is groot. Het nominatiedossier van de corsocultuur kan op orde zijn voor 1 april 2020. De raad ziet hier een grote kans om vanuit Nederland het voortouw te nemen voor een multinationaal dossier, aangezien de corsocultuur in meer landen een traditie is. Het is in verband met een internationale nominatie wel van belang dat de organisatie van het fruitcorso in Tiel de discussie met de gemeenschap aangaat over de verduurzaming van deze specifieke corsotraditie. Uiteraard zal de ontwikkeling van een multinationaal dossier meer tijd in beslag nemen en niet voor 1 april 2020 gerealiseerd zijn.

2. Zomercarnaval Rotterdam – Feest & Spel

Het Zomercarnaval in Rotterdam is een jaarlijks terugkerend, superdivers tropisch festival, met een straatparade, muziek(drum)wedstrijd, *queen election* en een festivalmarkt. Het evenement wordt gedragen door duizenden vrijwilligers en trekt tienduizenden deelnemers en bezoekers. Het festival duurt drie dagen. Het Zomercarnaval is in 1984 gestart vanuit de behoefte om de traditie van het (Nederlands-)Caribische carnaval naar ons land te brengen. Het is uitgegroeid tot een groots evenement. De deelnemende groepen komen uit verschillende regio's in Nederland en bereiden zich maandenlang voor om tijdens het laatste weekend van juli te schitteren in de uitbundige straatparade.

⁶ <https://www.omroep gelderland.nl/nieuws/2399490/Regiogemeenten-sponsoren-Fruitcorso-maar-voedselverspilling-is-dan-taboe>

Gemeenschap

Aan het Zomercarnaval doen ongeveer 25 groepen mee. Bij elkaar opgeteld vertegenwoordigen deze groepen ruim 2000 deelnemers die wortels hebben in landen met een tropische carnavalstraditie. Inmiddels niet alleen meer de voormalige Nederlandse Antillen, maar bijvoorbeeld ook Kaapverdië, Suriname, Frankrijk, Bolivia en Trinidad en Tobago. Ook autochtone Nederlanders nemen deel aan het Zomercarnaval. Het Zomercarnaval verbindt deze groepen met zo'n 750.000 bezoekers uit binnen- en buitenland. Het festival is ook een familiefeest. Kinderen doen vaak van kleins af aan al mee. Het festival hanteert een *melting pot* filosofie, wat geresulteerd heeft in een feest van superdiversiteit. De dragende gemeenschap zoekt contact met tropische carnavals in Europa en het Caribisch gebied. In het borgingsplan streeft het Zomercarnaval naar innovaties die de kwaliteit van het festival ten goede komen en zoekt het concrete samenwerkingen buiten Nederland.

Conclusie: de dragende gemeenschap van het Zomercarnaval voldoet aan de eis dat het erfgoedelement wordt gedragen door een gemeenschap die hierin een culturele erfenis herkent en deze levend wil houden door beoefening en communicatie hierover. Er is aantoonbare ervaring met erfgoedzorg.

Overdracht traditie

Het Zomercarnaval bestaat al meer dan 30 jaar in Nederland. Er is veel belangstelling voor deelname. De dragende gemeenschap zet zich in om de kwaliteit van het festival steeds te verbeteren. Er is veel belangstelling voor het festival, ook van de media. Het Zomercarnaval heeft zijn communicatie op orde en is goed gedocumenteerd. Er is echter geen specifiek educatief programma om belangstellenden en jeugd verder te informeren over de traditie.

Conclusie: de dragende gemeenschap van het Zomercarnaval heeft een deugdelijk en haalbaar erfgoedzorgplan, waarin uiteengezet wordt hoe het erfgoed levend wordt gehouden en hoe de kennis over het element wordt gedocumenteerd en openbaar gemaakt. Er is geen informatie over educatieve activiteiten.

Advies

Het Zomercarnaval is een breed gedragen, verbindend erfgoedelement. De deelnemende groepen komen uit heel Nederland en daarbuiten. Het Zomercarnaval is verbonden met andere tropische carnavals buiten Nederland. Eventueel kan worden onderzocht of Nederland met dit dossier

het voortouw kan nemen voor een multinationaal dossier, aangezien het tropische carnaval in meer landen gedragen wordt. Het Zomercarnaval heeft het dossier op orde en is een goede kandidaat om te worden genomineerd voor de Representatieve Lijst, eventueel al voor 1 april 2020. Uiteraard zal de ontwikkeling van een multinationaal dossier meer tijd in beslag nemen en niet voor 1 april 2020 gerealiseerd zijn.

3. Tambú – Beeld & Geluid

Tambú is een eeuwenoude muziektraditie, inclusief dans, zang en feest, die is ontstaan in de periode van de slavernij. Het begrip Tambú verwijst naar een trommel, het hoofdinstrument. De muziekvorm is ontstaan op Curaçao en wordt ook op Aruba en Bonaire beoefend. De trom wordt vaak begeleid door metalen instrumenten, vanouds onderdelen van landbouwgereedschappen. Omstanders begeleiden de dans met handgeklap. Er is vaak een hoofdzanger of -zangeres en een koor dat antwoord geeft. Omdat de teksten van Tambú over diverse onderwerpen kunnen gaan, is het ook een communicatiemiddel of een ‘sociaal forum’, waar niet zelden in de verzen maatschappijkritiek werd gegeven. De voertaal van Tambú is Papiaments. Tambú is een levende traditie met crossovers naar andere muziekgenres.

Gemeenschap

Tambú wordt breed gedragen op Aruba, Bonaire en Curaçao. Er is ook een gemeenschap in Venezuela en in Nederland. De Nederlandse Tambú-gemeenschap heeft sinds 2016 een vermelding in de Nederlandse Inventaris, mede dankzij inspanningen van Stichting Splika.⁷ De Nederlandse gemeenschap bestaat vooral uit muzikanten, zangers en dansers en organiseert lezingen en cursussen.

Conclusie: de dragende gemeenschap van Tambú voldoet aan de eis dat het erfgoedelement wordt gedragen door een gemeenschap die hierin een culturele erfenis herkent en deze levend wil houden door beoefening en communicatie hierover. Ook is er in Nederland vanaf 2016 aantoonbare ervaring met erfgoedzorg.

Overdracht traditie

Hoewel er volgens het Kenniscentrum een grote informele gemeenschap is die Tambú beoefent, overdraagt en verder ontwikkelt - in het bijzonder op Curaçao - is er aldaar nog geen dossier gevormd. Wel is het erfgoedelement als kansrijk naar voren geschoven om te worden voorgedragen voor een internationale nominatie. Hiermee zal evenwel nog minimaal een half jaar

⁷ <https://splika.nl/ontdek-tambu/>

tot een jaar gemoeid zijn. Als de gemeenschap in Curaçao het dossier in orde maakt en laat opnemen in de inventaris, dan ziet de raad mogelijkheden om voor de nominatieronde van 1 maart 2021 Tambú vanuit Curaçao namens het Koninkrijk der Nederlanden voor te dragen voor de Representatieve Lijst.

Conclusie: de dragende gemeenschap van Tambú op Curaçao heeft nog geen deugdelijk en haalbaar erfgoedzorgplan, waarin uiteengezet wordt hoe het erfgoed levend wordt gehouden en hoe de kennis over het element wordt gedocumenteerd en openbaar gemaakt. In samenwerking met de Nederlandse Tambú-gemeenschap kan worden afgetast of de gemeenschap in de tussentijd het dossier op orde kan brengen om voor de Representatieve Lijst te worden voorgedragen op 1 april 2021.

4. Buurtspraak van Buurt Ede en Veldhuizen - Rituelen & Gebruiken

De Buurtspraak is een traditie om de belangen van buurtbewoners op een bepaalde plek in Nederland te behartigen. Er is nog een Buurtboek uit het jaar 1596. In een Buurtboek worden alle beslissingen van de buurtspraak vastgelegd. Door de opkomst van een publieke overheid is de betekenis van de Buurtspraak veranderd van een proto-democratisch bestuurlijk orgaan naar een betrokken gemeenschap die de traditie in stand houdt. Via de Buurtspraak kan invloed worden uitgeoefend op initiatieven op het gebied van natuurbeheer, cultuur, cultuurhistorie en maatschappelijke belangen.

Het Buurtbestuur overlegt met verschillende partijen, zoals het Rijkvastgoedbedrijf en Ministerie van Defensie over de heidegebieden, cultuurhistorische instellingen en het gemeentebestuur. De traditie is eeuwenoud, maar heeft een actuele waarde, in deze tijd waar opnieuw gezocht wordt naar manieren om individuen en gemeenschappen te betrekken bij de besluitvorming van collectieve vraagstukken. Het betreft hier historische vertegenwoordigers van de zogeheten *commons*, waarbij op een niet-hiërarchische manier van onderop collectieve gronden en/of goederen worden beheerd en gedeeld.

Het erfgoedelement is sinds september 2019 bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

Gemeenschap

De dragende gemeenschap zijn Buurt Ede en Veldhuizen en ‘geërfden’. Dit zijn van oorsprong de eigenaren van een huis en erf en/of bouwland in en rond het oude dorp Ede, die gezamenlijk eigenaar zijn van de ‘woeste’ gronden in Buurt Ede en Veldhuizen. Via een online register kunnen

mensen erachter komen of zij zich tot de ‘geërfden’ mogen rekenen. Alle geërfden hebben stemrecht tijdens de Buurtspraak. Er is een buurtrichter, ofwel voorzitter van de Buurt, die wordt bijgestaan door vier Buurtmeesters (bestuursleden), een Buurtschrijver (secretaris) en een zogenoemde ‘Buurtscheuter’, de vroegere veldwachter.

Conclusie: de dragende gemeenschap van Buurtspraak voldoet aan de eis dat het erfgoedelement wordt gedragen door een gemeenschap die hierin een culturele erfenis herkent en deze levend wil houden door beoefening en communicatie hierover. Er is aantoonbare ervaring met het erfgoedzorg.

Overdracht traditie

De Buurtspraak bestaat al eeuwen. De gemeenschap is zeer betrokken bij deze traditie en houdt haar in stand. Er worden educatieve programma’s ontwikkeld voor leerlingen van groep 8 in het basisonderwijs. Om de belangstelling voor deelname aan en de zichtbaarheid van de Buurtspraak te vergroten, is er contact met de media gelegd, zoals met Lokale Omroep Ede en Omroep Gelderland.

Conclusie: de dragende gemeenschap van de Buurtspraak van Ede en Veldhuizen heeft een deugdelijk en haalbaar erfgoedzorgplan, waarin uiteengezet wordt hoe het erfgoed levend wordt gehouden en hoe de kennis over het element wordt gedocumenteerd en openbaar gemaakt.

Advies

De Buurtspraak vertegenwoordigt een participatiecultuur die ver teruggaat. Tegelijkertijd is deze Buurtspraak actueel in een tijd waarin gezocht wordt naar nieuwe manieren om burgers meer te betrekken bij maatschappelijke vraagstukken. De gemeenschap houdt een proto-democratisch bestuursmodel in stand, waardoor de belangen van buurtbewoners worden gehoord en vertegenwoordigd. De Buurtspraak is een goede kandidaat voor de Representatieve Lijst. Omwille van een gespreide voordracht in tijd, zou dit dossier eventueel voor 1 april 2022 kunnen worden voorgedragen.

5. Kaha Di Òrgel – Beeld & Geluid

Kaha di òrgel kent een muzikale variant die is ontwikkeld op de Benedenwindse eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire. Het is een draaiorgel met een cilinder waarop muziekstukken staan; een soort ‘steelband in een kastje’. Kaha di òrgel wordt meestal gecombineerd met een wirispeler; op de muziek wordt gedanst door paren. De kaha di òrgel speelt vooral oude dansmuziek, zoals de wals, mazurka, tumba en polka. De kaha di òrgel is te horen op (familie)feesten of buiten op straat. Het instrument

vertegenwoordigt een onderdeel van een feesttraditie. De muziek van kaha di òrgel is daarnaast een voorbeeld van creolisering van westerse muziek.

Gemeenschap

In Nederland wordt het bespelen van kaha di òrgel in de Antilliaanse gemeenschap beoefend. Stichting Splika heeft zich ervoor ingezet om het erfgoedelement bijgeschreven te krijgen in de Inventaris.⁸ Vanuit Nederland is er contact met kaha di òrgel-spelers op Curaçao, Aruba en Bonaire. Er zijn ook jonge beoefenaars die de muziek van kaha di òrgel graag in stand houden en de folkloristische traditie koesteren.

Conclusie: de dragende gemeenschap van kaha di òrgel voldoet aan de eis dat het erfgoedelement wordt gedragen door een gemeenschap die hierin een culturele erfenis herkent en deze levend wil houden door beoefening en communicatie hierover. Er is aantoonbare ervaring met het erfgoedzorg.

Overdracht traditie

Vanuit de Nederlandse gemeenschap worden er stappen genomen om de belangstelling voor het kaha di òrgel te vergroten door middel van lezingen en demonstraties. Ook is er contact met de Benedenwindse eilanden waar zowel op Curaçao als Aruba kaha di òrgels worden vervaardigd. Maar er is daar ter plaatse ook behoefte aan erfgoedzorg.

Conclusie: de dragende gemeenschap van kaha di òrgel op Curaçao en Aruba heeft nog geen deugdelijk en haalbaar erfgoedzorgplan, waarin uiteengezet wordt hoe het erfgoed levend wordt gehouden en hoe de kennis over het element wordt gedocumenteerd en openbaar gemaakt. In samenwerking met de Nederlandse gemeenschap kan worden afgetast of de gemeenschap op Curaçao en Aruba het dossier op orde kan brengen.

Advies

Kaha di òrgel is een traditie die in stand gehouden wordt door echte liefhebbers. De gemeenschap is verspreid over Nederland, Curaçao en Aruba. Het zal nog geruime tijd duren voordat er een dossier van kaha di òrgel in de Inventaris wordt bijgeschreven door Curaçao en/of Aruba. Met ondersteuning van de in Nederland wonende gemeenschap kan hieraan worden gewerkt. Om de dossiervorming de tijd te geven, kan kaha di òrgel eventueel voor 1 april 2024 worden genomineerd.

6. Boerenkaas maken– Eten & Drinken

Boerenkaas maken is onderdeel van de Nederlandse culinaire geschiedenis en wordt al eeuwen beoefend. Boerenkaas wordt gemaakt van rauwe melk

⁸ <https://www.splika.nl/cultureel-erfgoed/#orgel>

van koeien, schapen en geiten die binnen een straal van vijf kilometer van de kaasmakerij worden gehouden. Het is kaas met een bijzondere smaak; fijnproevers onderscheiden diverse smaken. Door het gebruik van rauwe melk ontstaan regionale verschillen die geproefd kunnen worden. Ook de verschillende soorten voeding van de dieren, verschillende dierenrassen en seizoensverschillen zijn te proeven in de kaas. Alle Nederlandse boerenkaasmakers hebben zich verenigd om de traditie van boerenkaas maken op de Inventaris geplaatst te krijgen.

Gemeenschap

De dragende gemeenschap bestaat uit de boeren die dagelijks boerenkaas bereiden. De Goudse boerenkaas wordt nog door meer dan dertig kaasmakers bereid. Er is nog een handjevol boerenkaasmakers actief dat andere soorten bereidt: negen maken Leidse boerensleutelkaas en slechts één maakt Edammer boerenkaas. De boerenkaasmakers hebben zich verenigd om een bijschrijving in de Inventaris mogelijk te maken en om meer bekendheid te geven aan de traditie die zij graag in ere houden en willen doorgeven. Zij worden daarin gesteund door Slow Food en de Bond van Boerderij-Zuivelbereiders.

Conclusie: de dragende gemeenschap van het boerenkaas maken voldoet aan de eis dat het erfgoedelement wordt gedragen door een gemeenschap die hierin een culturele erfenis herkent en deze levend wil houden door beoefening en communicatie hierover. Er is aantoonbare ervaring met erfgoedzorg.

Overdracht traditie

De boerenkaasmakers willen hun traditie levend houden en graag doorgeven. Ook koesteren ze het speciale karakter van de kaas en spannen ze zich in voor een keurmerk. Ze bezinnen zich op hun opvolging en organiseren daarom cursussen, studieclubs en proberen belangstelling te wekken voor het zelf kazen maken.

Conclusie: de dragende gemeenschap van boerenkaas maken heeft een deugdelijk en haalbaar erfgoedzorgplan, waarin uiteengezet wordt hoe het erfgoed levend wordt gehouden en hoe de kennis over het element wordt gedocumenteerd en openbaar gemaakt. Het borgingsplan voor het erfgoedelement moet worden geëvalueerd en bijgewerkt tot 2024.

Borging

De verenigde boerenkaasmakers hebben een borgingsplan dat loopt tot 2018. De erfgoedzorg moet geëvalueerd worden met een update van een borgingsplan tot 2024.

Advies

De traditie van boerenkaas maken past in twee categorieën: eten & drinken en ambacht & techniek. De gemeenschap is trots op het ambacht en op de bijzondere smaak van haar kazen. Het ambacht is handwerk en brengt een zekere kleinschaligheid met zich mee. Er is een groeiende aandacht voor *slow food* tradities en de gemeenschap staat ervoor open om het ambacht via cursussen over te dragen. Een internationale nominatie kan deze beweging stimuleren. Om hiervoor in aanmerking te komen, moet het borgingsplan voor het erfgoedelement worden bijgewerkt tot 2024. Daarna kan het worden genomineerd voor de Representatieve Lijst.

7. Marker Borduren – Ambacht & Techniek

De Marker borduurtechniek stamt uit de zestiende eeuw en werd door de toenemende welvaart in de zeventiende eeuw verder ontwikkeld en verfijnd. Het werd in de zeventiende eeuw mode om kunstig geknoopte garenkwastjes, zogenoemde ‘akertjes’, te dragen. Voor diverse hoogtijdagen, (religieuze) feesten en rouw bestaan er specifieke borduurtechnieken. Bekend is het kleurrijke borduurwerk, ook wel vrijborduurwerk genoemd; een techniek die wordt toegepast op rijglijfjes en middeltjes. Deze kleurrijke techniek inspireert eigentijdse (mode)ontwerpers, zoals die van Oilily.

Daarnaast zijn er Marker witwerk, stopwerk, utteren (opengewerkt borduurwerk), kruissteekwerk en akertjes. De diverse onderdelen van het Marker borduren vragen kennis van verschillende technieken en specifieke vaardigheden. Deze kennis van de borduurtechnieken is vandaag de dag nog maar bij heel weinig mensen aanwezig. Dit is het gevolg van het verdwijnen van de Marker dracht uit het dagelijkse leven in de loop van de twintigste eeuw.

Gemeenschap

De dragende gemeenschap op Marken is klein. Borduren is echter een liefhebberij die niet alleen in Nederland maar ook internationaal veel wordt beoefend en zich mag verheugen in een groeiende belangstelling vanuit ambachtslabs. Liefhebbers onderhouden contact, wisselen kennis en patronen uit en communiceren via online platforms. Zo worden de specifieke Marker borduurtechnieken zowel in Nederland als in bijvoorbeeld België en Denemarken gepraktiseerd (er is een historische band tussen Marken en Amager).

Conclusie: de dragende gemeenschap van het Marker borduren voldoet aan de eis dat het erfgoedelement wordt gedragen door een gemeenschap die hierin een culturele erfenis herkent en deze levend wil houden door

beoefening en communicatie hierover. Er is aantoonbare ervaring met erfgoedzorg.

Overdracht traditie

Via internet biedt de gemeenschap cursussen aan en wordt er kennis uitgewisseld. Op Marken speelt het Museum Marken een actieve rol bij het behoud van de traditie. Het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem heeft ook een collectie van de Marker dracht. Deze is goed gedocumenteerd en gedetailleerd beschreven. Naaldkunstatelier Wit op Wit in Dordrecht houdt de traditie van de naaldkunst van Marken levend door specialistische borduurlessen te geven.

Borging

De gemeenschap van het Marker borduren heeft een borgingsplan dat loopt tot 2018. De erfgoedzorg moet geëvalueerd worden met een update van een borgingsplan tot 2024.

Conclusie: de dragende gemeenschap van het Marker borduren heeft een deugdelijk en haalbaar erfgoedzorgplan, waarin uiteengezet wordt hoe het erfgoed levend wordt gehouden en hoe de kennis over het element wordt gedocumenteerd en openbaar gemaakt. Het borgingsplan voor het erfgoedelement moet worden geëvalueerd en bijgewerkt tot 2024.

Advies

Het Marker borduurwerk vertegenwoordigt een artistieke traditie, die ook vandaag de dag eigentijdse ontwerpers inspireert. De dragende gemeenschap is klein, maar internationaal georiënteerd. Het Marker borduren vereist speciale technieken en vaardigheden. Een internationale nominatie kan de borging en overdracht van deze specifieke technieken stimuleren. Om hiervoor in aanmerking te komen, moet het borgingsplan voor het erfgoedelement worden bijgewerkt tot 2024. Daarna kan het element worden genomineerd voor de Representatieve Lijst.

Tot slot

In dit advies worden met de zeven geselecteerde erfgoedelementen alle vijf Nederlandse erfgoedthema's bestreken:

- Feest & Spel wordt ingevuld door de Corsocultuur en het Zomercarnaval.
- Beeld & Geluid wordt ingevuld door Tambú en Kaha di òrgel.
- Rituelen & Gebruiken wordt ingevuld door Buurtspraak van de buurt Ede en Veldhuizen.
- Ambacht & techniek wordt ingevuld door Marker Borduren.
- Eten & Drinken wordt ingevuld door Boerenkaas maken.

Het is in de ogen van de raad een belangrijke mijlpaal dat in dit advies een ruime selectie van erfgoedelementen van Caribische oorsprong is vertegenwoordigd. Een aantal elementen biedt bovendien de gelegenheid tot internationale samenwerking en uitwisseling. De raad ziet zelfs een grote kans om vanuit Nederland multinationale dossiers te starten.

De geselecteerde erfgoedelementen hebben een sterk verbindende kwaliteit. Zo beschikt de Corsocultuur over een stevig dossier en heeft de koepel inmiddels ervaring opgedaan met het verenigen van gemeenschappen. Hier ligt in de ogen van de raad een kansrijke optie voor een multinationaal dossier. Zo'n optie is er ook voor het dossier van het Zomercarnaval. Tambú en kaha di òrgel worden beoefend door gemeenschappen in zowel Nederland als op de Caribische eilanden (en daarbuiten). Ook hier ligt samenwerking, maar dan binnen het Koninkrijk, voor de hand.

Met deze selectie kunnen kansrijke nominatiedossiers worden voorbereid tot 1 april 2024.

Met vriendelijke groet,

Marijke van Hees
Voorzitter

Jakob van der Waarden
Directeur

BIJLAGE: Samenstelling Commissie Immaterieel Erfgoed

Artwell Cain is cultureel antropoloog. In 2007 promoveerde hij aan de Universiteit van Tilburg met een proefschrift over de opwaartse sociale mobiliteit van managers met een etnische minderheidsachtergrond in Nederlandse organisaties. Tot 2019 was hij directeur van het Institute of Cultural Heritage & Knowledge. Daarvoor was hij directeur van Nationaal Instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis (NiNsee). Cain is vooral werkzaam op het terrein van diversiteitsmanagement en gezonde organisaties, Trans-Atlantische slavernij en erfenis, culturele sensitiviteit, identiteitsvorming en de plaats van postkoloniale migranten in Europa. Cain is adviseur van de Raad voor Cultuur.

Annick Schramme is hoogleraar aan de Universiteit Antwerpen en coördinator van de masteropleiding Cultuurmanagement. Daarnaast is zij Academic Director Creatieve Industrieën aan de Antwerp Management School. Zij is ook actief in diverse raden van bestuur en adviesraden, zoals de Vlaamse Opera/het Koninklijk Ballet van Vlaanderen, het Vlaams Fonds voor de Letteren en de Strategische Adviesraad Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Tot 2016 was zij lid van de Raad voor Cultuur. Schramme is voorzitter van de commissie Immaterieel Erfgoed.

Gerard Rooijackers is oud-hoogleraar Nederlandse Etnologie aan de Universiteit van Amsterdam. Rooijackers publiceert over religieuze volkscultuur, visuele cultuur, feest en ritueel, volksrechtspleging, materiële cultuur en museologie. In 2002 ontving hij voor zijn etnologisch onderzoek de Oeuvreprijs voor de Geesteswetenschappen van het Prins Bernhard Cultuurfonds. Vanaf 2012 is Rooijackers directeur van de BV Limburg. Van 2006 tot 2014 was hij lid van de Raad voor Cultuur. Vanaf 2014 is hij daar adviseur.

Astrid Weij is senior programmamanager bij het Interprovinciaal Overleg. Tot 1 november 2019 was zij waarnemend teamleider Verkeer & Benutten bij de provincie Utrecht. Daarvoor was zij Regio Randstad-coördinator in Brussel. Van 2008 tot 2011 werkte zij als programmamanager Erfgoed in Internationaal Perspectief bij Erfgoed Nederland. Daarvoor werkte zij bij het ministerie van OCW als persoonlijk medewerker van de Directeur-Generaal Cultuur en Media (2007), als beleidsmedewerker internationale zaken bij de directie Cultureel Erfgoed (2002-2006) en bij de Museumvereniging (1996-2001). Weij is bestuurslid bij Europa Nostra en was voorzitter van de stichting Framer Framed. Zij is adviseur van de Raad voor Cultuur.

Marlous Willemsen is directeur van Imagine IC in de Amsterdamse Bijlmer: een mix van archief en museum, en podium voor het immaterieel erfgoed van de grote stad van vandaag. Eerder werkte Willemsen bij het Internationaal Instituut voor de Studie van Islam in de Moderne Wereld, het Prins Claus Fonds en het Museum voor Volkenkunde Rotterdam. Zij is lid van de adviesraden van de Amsterdamse Volksuniversiteit en de Stichting Stil Verleden. Willemsen is adviseur van de Raad voor Cultuur.

Gert Oostindie is directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV-KNAW) en hoogleraar Caribische Geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Daarvoor was hij hoogleraar Antropologie en Comparatieve Sociologie van het Caribisch gebied aan de Universiteit Utrecht. Hij werkt onder meer aan enkele door NWO gefinancierde onderzoeksprojecten over de (Nederlandse) Cariben, waaronder ‘Traveling Caribbean Heritage’, en aan het KITLV-NIMH-NIOD onderzoek naar het Nederlandse militaire optreden in Indonesië, 1945-1950. Oostindie is adviseur van de Raad voor Cultuur.

Alex van Stipriaan Luïscius is professor Caribbean History aan de Erasmus University's School of History, Culture and Communication (ESHCC). Hij is sinds 2005 curator Latijns- Amerika en Cariben bij het Tropenmuseum in Amsterdam. Hij is covoorzitter van de adviesraad van NiNsee en bestuurslid van het interuniversitaire instituut voor Research, Education and Documentation on Latin America and the Caribbean (CEDLA). Op dit moment bereidt Van Stipriaan publicaties voor over slavernij in Suriname en over de Caribische collecties van het Tropenmuseum. Van Stipriaan is adviseur van de Raad voor Cultuur.

Hubert Slings is directeur van stichting entoen.nu. Sinds 2014 werkt hij als universitair docent bij de Vrije Universiteit in Amsterdam, met als specialisatie digitale toepassingen in het geschiedenisonderwijs. Daarnaast is hij productieleider digitale canon & onderwijs bij het Nederlands Openluchtmuseum. Samen met Yra van Dijk vormt Slings de hoofdredactie van de schooleditierreeks Tekst in Context. Ook is hij hoofdredacteur van de onderwijswebsite www.literatuurgeschiedenis.nl Slings is adviseur van de Raad voor Cultuur.

Klazien Brummel is projectsecretaris van de commissie Immaterieel Erfgoed.

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

Raad voor Cultuur
Prins Willem Alexanderhof 20
2506 BE DEN HAAG

Erfgoed en Kunsten
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
R. de Leeuw

T +31 6 46 84 94 02
r.deleeuw@minocw.nl

Onze referentie

Datum - 1 OKT. 2019

Betreft adviesaanvraag voordrachten UNESCO-verdrag immaterieel erfgoed

Geachte Raad,

De belangstelling en waardering voor immaterieel erfgoed en voor het UNESCO-verdrag inzake de Bescherming van Immaterieel Erfgoed nemen nog steeds toe, zowel bij brede groepen in de maatschappij als bij culturele instellingen en lokale overheden. Mijn beleid 'cultuur van en voor iedereen' sluit naadloos aan bij het samen beoefenen van immaterieel erfgoed¹. Daar gaat het immers over participatie en het doorgeven aan volgende generaties van kennis en vaardigheden van verhalen, gebruiken, rituelen, ambachten etc.

Met deze brief vraag ik uw advies over de selectie van in totaal zes immaterieel erfgoedelementen die op de korte en op de langere termijn kunnen worden voorgedragen voor de lijsten van het verdrag.

De doelstellingen van het verdrag vormen belangrijke uitgangspunten voor mijn beleid. Daarbij gaat het om: het veiligstellen (*safeguarding*) van het voortbestaan van het immaterieel erfgoed; het verzekeren van respect voor het erfgoed van gemeenschappen en het vergroten van de waardering voor deze dynamische vorm van erfgoed op lokaal, nationaal en internationaal niveau.

Een van de manieren waarop het immaterieel erfgoed in Nederland zichtbaar wordt op internationaal niveau, is door voordrachten voor een van de lijsten van het UNESCO-verdrag, zoals het Ambacht van Molenaar, dat in 2017 werd ingeschreven op de Representative List.

Lidstaten kunnen voordrachten indienen voor drie lijsten:

1. Lijst van het immaterieel erfgoed dat dringend bescherming behoeft (artikel 17 van het Verdrag); 2. Representatieve lijst van het immaterieel erfgoed van de

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/03/12/cultuur-in-een-open-samenleving>

mensheid (artikel 16 van het Verdrag); 3. Register van goede voorbeelden van 'safeguarding' van immaterieel erfgoed (artikel 18 van het Verdrag).

Onze referentie

Zoals ik in eerdere beleidsreacties heb aangegeven zijn de Representative List en het Register of good safeguarding practices de UNESCO-lijsten waarvoor het Koninkrijk der Nederlanden voordrachten wil indienen.

Achtergrond

In 2015 heeft uw Raad een vaste commissie voor nominaties bij het UNESCO-verdrag voor Immaterieel erfgoed ingesteld. Daarin is inmiddels een vertegenwoordiger van het Caribische deel van het Koninkrijk opgenomen.

In uw advies van 15 oktober 2015 heeft u mij geadviseerd het ambacht van molenaar voor te dragen². In december 2017 werd deze voordracht succesvol ingeschreven op de Representative List met de vermelding 'voorbeeldig nominatiedossier'. Dit is het eerste immaterieel erfgoedelement uit Nederland dat is ingeschreven op een van de lijsten van UNESCO. Voor een zogenaamde *extended nomination* (aansluiten bij een bestaande inschrijving) zal het voordrachtdossier van Valkerij in Nederland worden ingediend, waarover uw Raad eerder adviseerde.

In de bijbehorende adviesaanvraag van augustus 2015 vroeg ik uw raad om een selectie te maken van kansrijke immaterieel erfgoed kandidaturen die kunnen worden voorgedragen bij het UNESCO-verdrag. Ik heb de raad toen ook gevraagd om een nominatievolgorde aan te geven³. In uw advies van 27 november 2015 stelde u dat het niet realistisch was om al meerdere kansrijke immaterieel erfgoedelementen te selecteren uit de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland om voor te dragen bij UNESCO. U hanteerde een aantal argumenten: de inventaris gaf nog een onvoldoende breed beeld van het immaterieel erfgoed in het Koninkrijk. De rijkdom aan immaterieel erfgoed uit de Caribische delen van het Koninkrijk was nog niet vertegenwoordigd in een inventaris, zodat elementen nog niet konden meegenomen in het selectieproces van uw raad.

Uw raad adviseerde meer tijd te nemen om erfgoedgemeenschappen de gelegenheid te bieden hun immaterieel erfgoed voor te dragen voor de inventaris; het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) de gelegenheid te geven om het in kaart brengen van immaterieel erfgoed zo laagdrempelig mogelijk vorm te geven; de Caribische landen en gebieden de gelegenheid te geven aan te sluiten op het internationaal nomineren en de nominatieprocedure verder te ontwikkelen; en tenslotte de mogelijkheid van generieke en multinationale voordrachten te onderzoeken.

Stand van zaken

Graag ga ik hierbij in op de belangrijkste ontwikkelingen die sinds uw advies hebben plaatsgevonden. Mijn beleid is gericht op actieve participatie van groepen mensen bij (immaterieel) erfgoed om het op die manier toekomstbestendig te maken. Ook is het van belang immaterieel erfgoed te verbinden met andere

² <https://www.cultuur.nl/upload/documents/adviezen/advies-immaterieel-erfgoed-definitief.pdf>

³ <https://www.cultuur.nl/upload/documents/tinymce/adviesaanvraag-UNESCO-immaterieel-erfgoed.pdf>

(erfgoed)terreinen, zoals aan de rol die musea kunnen spelen bij het borgen van immaterieel erfgoed of door het op te nemen in omgevingsvisies. Het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN, het voormalige VIE), onderdeel van het Nederlands Openluchtmuseum, is uitgegroeid tot een professionele organisatie die uitvoering geeft aan de implementatie van het UNESCO-verdrag, immaterieel erfgoedgemeenschappen ondersteunt, en de kennis over dit erfgoed vergroot. Ook zijn er grote stappen gezet in de ontwikkeling van de Inventaris immaterieel erfgoed Nederland die door het KIEN wordt beheerd. Via een bottom-up procedure wordt in drie 'kringen' het immaterieel erfgoed zichtbaar gemaakt: het Netwerk immaterieel erfgoed, de Inventaris immaterieel erfgoed Nederland en het Register van inspirerende voorbeelden van borging van immaterieel erfgoed. De gemeenschappen, groepen en individuen melden zelf hun erfgoed aan.

Zowel het Netwerk als de Inventaris groeien gestaag. Er staan op dit moment 134 elementen in het netwerk en 141 in de inventaris. KIEN werkt aan een zo divers mogelijke inventaris, waarin naast meer traditionele vormen van immaterieel erfgoed als schutterijen en paasvuren, ook elementen van Surinaamse, Antilliaanse en Marokkaanse herkomst zijn opgenomen, immaterieel erfgoed in een stedelijke context en hedendaags erfgoed van jongeren.

Ook voert KIEN een kennisagenda uit waarin samen met wetenschappelijke organisaties en erfgoedgemeenschappen onderwerpen als superdiversiteit, controversieel immaterieel erfgoed en de samenhang tussen materieel en immaterieel erfgoed worden uitgewerkt.

In mijn visiebrief Cultuur in een Open Samenleving heb ik aangegeven dat het kabinet immaterieel erfgoed op een eigentijdse wijze opvat. Bij het Fonds voor Cultuurparticipatie kunnen erfgoedgemeenschappen inmiddels een beroep doen op een brede immaterieel erfgoedregeling voor het eigentijdse behoud en de ontwikkeling van erfgoed. Een Open Call bij het Mondriaan Fonds en het Stimuleringsfonds maakt de samenwerking tussen ambachtslieden en kunstenaars/ontwerpers mogelijk.

Ook in het Caribisch gebied zijn vorderingen gemaakt met de implementatie van het UNESCO-verdrag. Financieel ondersteund door het ministerie van OCW zijn in de afgelopen jaren meerdere workshops over immaterieel erfgoedzorg en het opstellen van inventarissen door UNESCO verzorgd. Ook Suriname participeerde daarin. In het Dutch Caribbean Intangible Heritage Committee werken de drie landen en drie bijzondere gemeenten samen aan de implementatie van het verdrag. Vorig jaar vond een Verkenning⁴ plaats naar de actuele stand van zaken van de implementatie van het verdrag. Daaruit bleek dat de ratificatie van het verdrag veel teweeg heeft gebracht in de onderlinge samenwerking, het oefenen in het maken van inventarisaties samen met gemeenschappen en de bewustwording van het belang van dit erfgoed. Maar tegelijkertijd werd duidelijk dat er nog uitdagingen zijn. Het inventariseren is nog niet overal geresulteerd in een toegankelijke (on line) inventaris. In februari van dit jaar ondertekenden de ministers van cultuur tijdens het Vierlandenoverleg een intentieverklaring voor samenwerking in de verdere implementatie van het immaterieel erfgoed-verdrag van UNESCO. Dat wil onder andere zeggen: het opstellen van een

4

implementatiekader, het samenstellen en toegankelijk maken van inventarissen, een procedure voor nomineren in het Koninkrijk. Een stappenplan voor de uitwerking in een samenwerkingsovereenkomst zal in het volgende overleg in november 2019 voorliggen.

Onze referentie

Op basis van bovenstaande resultaten, acht ik de tijd rijp voor een nieuwe adviesaanvraag.

Adviesaanvraag

Vanwege het grote aantal nominaties en capaciteitsproblemen heeft UNESCO een plafond van 50 nominaties per jaarcyclus ingevoerd die kunnen worden behandeld. Ook is er een rangorde bepaald: aanvragen van landen waarvan nog weinig elementen op de lijsten staan, krijgen voorrang. Daarna volgen multinationale dossiers van landen met het minste aantal elementen op de lijsten. Omdat slechts één element van Nederland op de lijst van UNESCO is ingeschreven is er ruimte om vóór 01-04-2020 een nieuwe voordracht te doen. De eerste voordracht van het molenaarsambacht had een symbolische waarde. Ook een tweede voordracht door Nederland zal bij een inhoudelijk goed nominatiedossier kansrijk zijn.

Ik vind het belangrijk dat ook bij het internationaal nomineren de gemeenschappen vanaf het begin zijn betrokken. Bovendien is de aantoonbare betrokkenheid en de 'free, prior and informed consent' van de betreffende gemeenschap een criterium voor elke voordracht bij het UNESCO-verdrag. In het kader van deze adviesaanvraag heb ik het expertisecentrum KIEN dan ook gevraagd te inventariseren welke erfgoedgemeenschappen in Nederland en de Caribische delen van het Koninkrijk interesse en ambitie hebben om hun immaterieel erfgoed voor een van de UNESCO-lijsten te nomineren. Nog niet alle immaterieel erfgoedelementen en hun gemeenschappen zijn zo ver dat zij op korte termijn een nominatiedossier kunnen opstellen. Een van de criteria voor een voordracht is dat het immaterieel erfgoedelement is opgenomen in een regelmatig ge-update inventaris van de lidstaat. Zover is het nog niet in alle Caribische delen van het Koninkrijk. St. Maarten beschikt over een schriftelijke inventaris. Aruba, Curaçao en Caribisch Nederland zijn nog bezig hun immaterieel erfgoed te inventariseren. Op mijn verzoek heeft KIEN de Caribische landen gevraagd om aan te geven welke elementen kwalitatief goed en kansrijk zouden zijn om voor te dragen, los van of ze nu wel of niet zijn opgenomen in een inventaris. KIEN zal uw Raad de resultaten toesturen.

Ik verzoek u bij de selectie rekening te houden met immaterieel erfgoedelementen die op de korte en langere termijn kunnen worden voorgedragen.

Bij de korte termijn is het belangrijk dat de elementen al op de inventaris van Nederland of een van de Caribische delen van het Koninkrijk staan, dat de erfgoedgemeenschappen de ambitie hebben om genomineerd te worden en dat er op korte termijn een kwalitatief goed nominatiedossier geschreven kan worden, in samenwerking met de gemeenschap.

Tevens vraag ik uw advies over kandidaturen die op de langere termijn kunnen worden voorgedragen, dat wil zeggen elementen waarvoor meer tijd nodig is om een inhoudelijk goed dossier te ontwikkelen of die nog niet geheel voldoen aan de criteria die gelden voor de UNESCO-lijsten. Zoals ik in eerdere aanvragen heb benadrukt vind ik het belangrijk dat de Caribische delen van het Koninkrijk vol

betrokken worden bij de selectie van kandidaten voor nominatie. Ook uw raad heeft in het verleden aangegeven een Caribisch element te willen selecteren. Aangezien Caribische immaterieel erfgoedelementen, maar ook elementen in Nederland soms nog verder moeten worden uitgewerkt om te voldoen aan de nominatiecriteria van UNESCO, verzoek ik uw raad om in de selectie en planning rekening te houden met deze overwegingen. Ook kan gedacht worden aan generieke en multinationale nominaties, zoals uw raad eerder adviseerde. Een multinationaal dossier is een prioriteit van UNESCO. Maar dergelijke nominaties zullen veel meer tijd vergen om uit te werken. Dat kan voor de langere termijn zijn.

Ik vraag uw Raad in de selectie van de zes kandidaten een nominatievolgorde aan te geven, rekening houdend met elementen die kansrijk zijn voor de korte en langere termijn. In beide gevallen vraag ik u rekening te houden met de vijf categorieën die uw Raad in 2015 als selectiekader heeft geadviseerd: beeld en geluid, eten en drinken, rituelen en gebruiken, ambacht en techniek, feest en spel.

Ook is het van belang te weten dat het verdrag niet de bedoeling heeft voordrachten te stimuleren waarin lidstaten nationale identiteit profileren. De gemeenschappen en hun erfgoed staan centraal. Daarbij kan het heel goed om lokaal of regionaal erfgoed gaan.

Ik verzoek u gebruik te maken van de expertise van het KIEN en van de inventarisatie die het KIEN heeft gemaakt van de gemeenschappen die de ambitie hebben om hun erfgoed voor te dragen bij het UNESCO-verdrag. Ook is KIEN goed op de hoogte van (de interpretatie van) de toetsingscriteria die UNESCO hanteert voor nominaties voor de verschillende lijsten. In de *Operational Directives*⁵ van het verdrag zijn de toetsingscriteria voor de verschillende lijsten opgenomen. Ik verzoek u deze criteria te hanteren.

Planning

Graag ontvang ik uw advies eind november 2019. Op basis van uw advies zal ik mij informeren over de voorgestelde kandidaten, een keuze maken en de volgorde van de te nomineren elementen aangeven. In december 2019 zal ik mijn besluit aan de tweede Kamer kenbaar maken. Eind 2019 tot en met begin 2020 kan dan een nominatiedossier worden samengesteld. In maart 2020 zal de (rijks)ministerraad besluiten over de voordracht. Vóór 31 maart 2020 moet de voordracht bij UNESCO zijn ingediend.

Ik wens u veel succes bij het selecteren van de kandidaten en het bepalen van een nominatievolgorde voor de korte en de langere termijn.

Met vriend et,

de minist On erwijs, Cultuur en Wetenschap,

⁵ <https://ich.unesco.org/en/directives>